

ΑΡΧΕΙΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡ. ΕΜΜ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΤΟΜΟΣ 34ος
ΕΤΟΣ 34ον 1954

ΤΕΥΧΟΣ Γ'-Δ'
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

DIE KLASSISCHE UND DIE MODERNE NATIONALÖKONOMIE (1949) (1)

Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΚΑΙ Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

VON ALFRED AMONN

Υπό ΔΗΜ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶναι πολὺ νέα σχετικῶς Ἐπιστήμη. Τὰ πρῶτα βήματα μιᾶς ἐννοιολογικῆς διαφωτίσεως καὶ ἀναλυτικῆς διεισδύσεως εἰς τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα προεβάλλοντο εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ εἰς τὰς κυβερνήσεις, μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν πολιτικῶς ἐνιαίων νεωτέρων κρατῶν—ἰδίως εἰς τὰς μετὰ τὸ ἐξωτερικὸν συναλλαγὰς των ὡς κυριάρχων μονάδων—καθόσον ἀφορᾷ εἰς οἰκονομικοπολιτικὴν παρέμβασιν, συναντῶμεν λήγοντος τοῦ ἱεροῦ αἰῶνος.

1) Μεταφέρω σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Alfred Amonn, ὡς ἀποδίδουσαν μὲ σαφῆνειαν τὸ θέμα τῆς, διότι μέχρι τοῦλάχιστον τῆς δημοσιεύσεως τοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφρασμένου ἤδη, ἔργου τοῦ Keynes, «General Theory of Employment, Interest and Money» 1936, κάθε σχετικῆ ἐργασία θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν ἑλληνικὴν πτωχὴν Κεῖνσιανὴν φιλολογίαν. Καὶ ὁ ἴδιος ἄλλως τε, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1928 ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Ἀρχεῖον», τὸ Τέλος τοῦ Laissez-faire τοῦ Keynes, καθὼς καὶ τὸ 1952 τὴν μελέτην μου «Κεῖνσιανὴ καὶ Ἀντικεῖνσιανὴ θεώρησις τῆς Οἰκονομικῆς Ἴσορροπίας». Διαφωνῶ ὅμως μετὰ τὴν εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ἀντιπροσωπευμένην ὑπὸ τοῦ Α. Amonn γνώμην, ὅτι αἱ θεωρίαι τῆς «Συγκεντρώσεως» καὶ τῆς «Ἀπαθλιώσεως» τοῦ Μάρξ, ἐπαύσαν ἰσχύουσαι, διότι «ἀμφοτέραι αἱ προρήσεις αὗται ἐνισχύοντο ἰσχυρότερα ὑπὸ τῶν γεγονότων τοῦ κόσμου» πρὸ 100 ἐτῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔμῃς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐβράσαν καθ' ὅλην ἀντίστροφον κατεύθυνσιν.

Ὁ Μάρξ, συνεχιστὴς καὶ ὀξύς συμπληρωτὴς τῶν τριῶν μεγάλων πνευματικῶν ρευμάτων τοῦ αἰῶνος του, τὰ ὁποῖα ἀνήκον εἰς τοὺς τρεῖς περισσώτερον προηγμένους λαοὺς τῆς ἀνθρωπότητος: τῆς Γερμανικῆς κλασσικῆς φιλοσοφίας, τῆς Ἀγγλικῆς κλασσικῆς οἰκονο-

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα συναντῶμεν πολυπληθεῖς πραγματείας, περὶ ὠρισμένων εἰδικῶν προβλημάτων, ὅπως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ χρήματος, ὄχι ὁμῶς μίαν συνολικὴν ἐπισκόπησιν περὶ τῆς νεωτέρας οἰκονομίας. Μέχρι καὶ τοῦ προχωρημένου 18ου αἰῶνος, αἱ παραστάσεις τῶν πολιτικῶν, καθὼς καὶ τοῦ μεγάλου μέρους τῶν συγγραφέων περὶ τῆς οἰκονομίας, ἐκυριαρχοῦντο ἀπὸ τὴν πρωτόγονον παράστασιν, τὴν ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν καθ' ἑκάστον οἰκονομίαν ἀφορμωμένην, ὅτι ἡ διάθεσις χρήματος ἀποτελεῖ ἂν ὄχι ὅλον τὸν πλοῦτον τοῦ λαοῦ, δὴμῶς τὸ σπουδαιότερον τμῆμά του καὶ ὅτι διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦτο προεῖχεν, ὅπως δι' ἀνάλογου κατευθύνσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, προσελκύνονται περισσότερο κατὰ τὸ δυνατόν «καλὸν χρῆμα», ἢ εὐγενῆ μέταλλα εἰς τὴν χώραν. Εἶναι ἡ ἀποψὶς καὶ ἡ πολιτικὴ ἢ χαρακτηριζομένη ὡς ἐμποροκρατισμός, ἢ ἐμπορικὸν σύστημα, διότι αὕτη διέβλεπεν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ δὴ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, τὴν πηγὴν παντὸς πλοῦτου καὶ ἔπρεπεν ἐπομένως νὰ κατευθύνεται κατ' ἐξοχὴν, πρὸς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου τούτου.

Τὴν πρώτην προσπάθειαν συνολικῆς συλλήψεως τῆς νεωτέρας οἰκονομίας καὶ ὑπαγωγὴν ὅλων τῶν καθ' ἑκάστον προβλημάτων, εἰς μίαν ἐκ τῆς συλλήψεως ταύτης προαγομένην γενικὴν ἀποψίν, συναντῶμεν εἰς τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ 18ου αἰῶνος, εἰς μίαν ὁμάδα Γάλλων συγγραφέων, τοὺς «φυσιοκράτας», διότι οὗτοι διέβλεπον εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐδάφους, τὴν πηγὴν παντὸς πλοῦτου. Εἰς τὸν οἰκονομικὸν πίνακα διευτυπώθησαν ταῦτα, ὅ ὁποῖος ὅμως παρὰ τὴν ἐξύμνησίν του ἦτο σφαλερός, ἕνεκα τῆς ἀναληθοῦς συλλήψεώς του, περὶ τῆς φύσεως τοῦ πλοῦτου.

Μόνον μὲ τὴν ἐκδοσίν τοῦ περιωνύμου ἔργου τοῦ Σμιθ περὶ τῆς «φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τοῦ πλοῦτου τῶν Ἑθνῶν» κατὰ τὸ 1776, διηνοίχθη ἡ ὁδὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν, ἢ ὑποία ὀρθῶς ἀπέδιδε καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικό-

μίας καὶ τοῦ Γαλλικοῦ Σοσιαλισμοῦ (Λένιν), δὲν πρόβλεψε προσκαίρως μόνον, ἀλλὰ διεσάνθη μυχιαίττα τὴν κεφαλαιοκρατικὴν διαδρομὴν καὶ τάσιν. Πρέπει ὁμῶς διαλεκτικῶς νὰ ἐρμηνεύσωμεν ἑκάστοτε τὰς θεωρίας αὐτοῦ καὶ μὲ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον, καὶ Ἐκεῖνος ἂν εἴη εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, θὰ κατενόει αὐτάς. Ἐάν, ὡς λέγει ὁ Αμοηη, καὶ αἱ δύο αὐτὰι προϋποθέσεις εὐρισκον ἰσχυρότητα στηρίγματα εἰς τὰ γεγονότα τοῦ τότε κόσμου, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ σημερινὰ γεγονότα—τῆς παντοδυνάμου κυριαρχίας Μονοπωλίων, Καρτέλλων, Τράστ, Κοινοπραξιῶν ἔθνικῶν καὶ διεθνῶν, εἰς εὐφύτεραν δὲ κλίμακα τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως Ἐλξως, τὴν ὁποῖαν ἐκπέμπουν, αἱ μεγάλαι συγκεντρωμέναι οἰκονομικαὶ δυνάμεις (Η.Π.Α. Ἀγγλικὴ Κοινοπολιτεία, Ε.Σ.Σ.Δ.)—δὲν δικαιολογοῦν τὴν συγκεντρωσίν, ὄχι πλεον ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ ὀλοκλήρων κλάδων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὄχι μόνον ἔθνικῶς ἀλλὰ καὶ διεθνῶς; ἢ ἀντίληψις αὕτη, (ὅτι ἡ μαρξιστικὴ θεωρία γιὰ τὴν συγκεντρωσὴν διαφεύσθηκε) ὀφείλεται σὲ τελεία παρανόησι τῆς ἀποψῆς τοῦ Marx. Ὁ Marx στὸ νόμισ τῆς συγκεντρωσῆς ἔδωκε τὸ νόημα μᾶς τάσης» (Χριστούλα Ρ. : Ἡ θεωρία τῆς ἀξίας—ἔργασίας καὶ ὁ Μαρξισμός, σελ. 82, 1946).

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπαθλίωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύσωμεν στενῶς

τητα, καθὼς καὶ τὴν λογικὴν σύλληψίν της καὶ ἡ ὅποια εἰς συνεχῆ περαιτέρω ἀνάπτυξιν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. μᾶς ὠδήγησε εἰς τὴν πνευματικὴν ἐκείνην δημιουργίαν. τὴν ὅποιαν καλοῦμεν «κλασικὴν οἰκονομίαν». Ἡ κλασικὴ αὕτη οἰκονομία ὑπέστη, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, εἰς ὀρισμένα μέρη αὐτῆς, μίαν μετάπλασιν. χωρὶς πάντως νὰ μεταβληθῶν τὰ θεμέλια τῶν βασικῶν αὐτῆς ἰδεῶν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ τροποποιηθὲν τοῦτο κλασικὸν σύστημα, συνήθως καλοῦμεν «νεοκλασικόν». Κατὰ τὴν τετάρτην ὁμως δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνός μας, τὸ πνευματικὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ὑπέστη βαρεῖαν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸν Ἄγγλον οἰκονομολόγον John Maynard Keynes. Οὗτος ἠμφισβήτησε τὰ θεμέλια τῆς κλασικῆς θεωρίας. Δὲν ἤρκεσθη δηλαδὴ οὗτος εἰς τὸ νὰ προσβάλλῃ ὀρισμένα μέρη τοῦ συστήματος, ὅπως τοῦτο ἤδη ἐγένετο κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, σχετικῶς μὲ τὴν περὶ ἀξίας διδασκαλίαν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος, σχετικῶς μὲ τὴν συγκυριακὴν θεωρίαν, ἀλλὰ διημφισβήτησε τὴν θεμελίωσιν τοῦ συστήματος καὶ ἐθεώρησε τὰς βασικὰς ἰδέας καὶ τοὺς φορεῖς τοῦ ὅλου συστήματος ὡς πεπλανημένας.

Τὸ ἔργον τοῦτο «Γενικὴ θεωρία περὶ ἀπασχολήσεως, τόκου καὶ χρήματος» 1936, τὸ ὅποιον εἰς τὰς ἀρχὰς κατεπολεμήθη ἐπίμονα, ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἐπέφερε βαθμηδὸν μίαν ἐπαναστατικὴν ἀνατροπὴν εἰς τὴν κρατοῦσαν οἰκονομικὴν σχέσιν, μίαν μεταστροφὴν τὴν ὅποιαν, ἴσως οὐχὶ ἀδίκως, παρωμοίωσαν μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Einstein διὰ τῆς Θεωρίας τῆς Σχετικότητος αὐτοῦ, προκληθεῖσαν Μετάστασιν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, μίαν μετατροπὴν τὴν ὅποιαν συνήθως χαρακτηρίζει ὁ ἀγγλοαμερικανικὸς κόσμος, ὡς «Κεϋνσιανὴν ἐπανάστασιν».

καὶ στατικῶς, ἀλλὰ οὐσιαστικῶς καὶ δυναμικῶς καὶ ψυχικῶς. Ἡ ὕλική ὑπόστασις τοῦ ἐργάτου ἐβελτιώθη ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς Παγκοσμίου Κοινωνικῆς Πολιτικῆς, ἡ τονωθεῖσα ὁμως δυναμικὴ τῆς καπιταλιστικῆς Οἰκονομίας, κρατεῖ τὸν ἐργάτην εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ συγκυριακοῦ κύκλου. Καὶ τὴν ἐντασιν μάλιστα ταύτην τῶν κυκλικῶν διακυμάνσεων εἶχε διαισθανθῆ ὁ Μάρξ ὅταν ἔγραφε: «Ἡ ἀβεβαιότης καὶ ἡ ἀστάθεια, εἰς τὴν ὅποιαν αἱ διὰ μηχανῶν ἐκμεταλλεῖσεις ὑποβάλλουν τὴν ἀπασχόλησιν καὶ ἐπομένως καὶ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς τοῦ Ἐργάτου, κινεῖται ἀνάγκως μὲ τὴν περιοδικὴν ταύτην ἐναλλαγὴν τοῦ βιομηχανικοῦ κύκλου». Ἡ κατάστασις αὕτη, διαμορφώνει τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου, τελείως διάφορον τῆς τοῦ αὐτοτελοῦς οἰκονομικοῦ ὑποκειμένου. Ἡ ζωὴ του δὲν εἶναι τι ἐκαεὶον καὶ διαρκές, ἀλλὰ διαφορῶτροπον καὶ κατατεταγμένον. Ἡ κατάταξις αὕτη, τῆς ὅλης διαβιώσεως τοῦ ἐργάτου καὶ ἡ εἰς ρυθμὸν ἀναγκασθεῖσα ἀρρυθμία τοῦ βίου του, διαμορφώνουσι τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ, ὅχι κατὰ ὁμοίμορφον, συνεχῆ παράδοσιν, ἀλλὰ κατὰ ποικίλλουσαν προσαρμογὴν ἐκάστοτε. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἐργάτης προσαρμόζεται εἰς τὸ ἄρμα τὸ κεφαλαιοκρατικὸν ἀναγκαστικῶς, διότι ἐκ τῆς τύχης του ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἰδική του, οὔτε θῶνται εἰς τὴν νομοτέλειάν του νὰ ἀντιτάξῃ ἰδίαν ἀτομικὴν ἀντίδρασιν, ἀλλὰ αἰτιοκρατεῖται ἀπὸ αὐτήν. Ἄν δὲν παρουσιάζεται λοιπὸν μεγάλῃς ὀλεθρῆς ὕλικῆς ἀπαθλίωσις, τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὴν εἰς ὀξείας κρίσεις δὲν ἀποφεύγομεν, ὅμως ψυχικὴ ταλάντευσις καὶ ἀβεβαιότης διαμορ-

Ποῖον εἶναι τὸ Νέον, τὸ Ἰδιότυπον τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐπεβλήθη εἰς μεγάλην κλίμακα. ἔστω ὄχι πλήρως καὶ γενικῶς ἀκόμη. καίτοι πάντως εἰς τὴν Ἀμερικὴν, δύναται νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἡ κρατοῦσα σήμερον. Ποιὰ ἡ διαφορὰ τῆς, μεταξύ τῆς κλασσικῆς καὶ νεοκλασσικῆς διδασκαλίας;

“Ὅλαι αἱ καθ’ ἑκαστον διαφοραί. δύναται νὰ ἀναχθῶν εἰς δύο μεταβληθείσας προϋποθέσεις. Οἱ κλασσικοὶ ἀφορμῶντο εἰς τὴν ἐρευνάν των. τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομικῆς διαδικασίας, εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὰ συμπεράσματά των. ἀπὸ τὴν προϋπόθεσιν πρῶτον τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ δεύτερον τῆς εἰς τὴν ἀνταγωνιστικὴν οἰκονομίαν ἐμφωλευούσης τάσεως, τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. τῆς ἀρίστης, παραγωγικωτέρας δηλαδὴ χρησιμοποίησεως ὄλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς οἰκονομίας εὐρισκόμενων παραγωγικῶν μέσων. Αἱ συνέπειαι τὰς ὁποίας συνεπαίρανον ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου. ἦσαν ὅτι ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς παρῆγε τὸν ἄριστον, τὸν ἀφθονώτατον ἐφοδιασμὸν δι’ ἀγαθῶν, τὸ Maximum τῆς εὐημερίας. Ἐπομένως κάθε περιορισμὸς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀποτροπὴν τῶν παραγωγικῶν δυναμέων, ἀπὸ τὴν ἀρίστην, τὴν παραγωγικωτέραν χρησιμοποίησίν των καὶ τοιούτῳ τρόπῳ συνεπέφερε μείωσιν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, μίαν ἐλάττωσιν τῆς εὐημερίας. Ἡ πρακτικὴ συνέπεια, τὸ αἶτημα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἦτο λοιπόν, ὁ οἰκονομικὸς φιλελευθερισμὸς, τὸ Laissez-faire, ἡ ἀπαγόρευσις κάθε κρατικῆς ἢ ἄλλης παρεμβάσεως, διατυπωμένη εἰς τὸ συγκεκριμένον αἶτημα τῆς ἐμπορικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐλευθερίας.

Εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ὑπέστη ὁ Ἀνταγωνισμὸς ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ βάσει

φώνου τὴν ζῶν τῶν ἐργάτου, ὡς ἐξάρτημα καὶ ἑτεροκίνητον τῆς οἰκονομικῆς διαδικασίας, πρᾶγμα τοῦλάχιστον ἰσάξιον πρὸς τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὑλικῆς διαβιώσεώς του «Ἐνα πρόσωπον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ πωλῆσῃ τὴν ἐργασίαν του, εἶναι ὡς ἐάν τοῦ λέγοιεν ὅτι εἶναι ἄχρηστον... Τοῦτο ἀποτελεῖ προσωπικὴν καταστροφὴν. Ἀργία, ἀκόμη καὶ ἐπιδοτούμενη, διαφθείρει, τὸ αἰσθημα τῆς ἀχρηστίας καταρρίπτει τὸ ἠθικόν» γράφει ὁ Beveridge εἰς τὸ γνωστὸν ὑπόμνημά του τοῦ 1942. Αἱ στρατιαὶ τῶν ἀνέργων, ἀνεξαρτήτως ἂν λαμβάνουν ἐπαρκὲς ἐπίδομα ἀνεργίας, αἰσθάνονται μίαν ψυχικὴν κατάπτωσιν καὶ ἀπογοήτευσιν, εὐκόλως δὲ μεταβάλλονται εἰς παράγοντας ἐπαναστάσεων καὶ ἀναρχίας (Ζολώτα Ε. : Ἡ μεταμόρφωσις τῆς Κεφαλαιοκρατίας, 1953). Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ σοσιαλιστικῆς ἀπόψεως, δὲν θεωρεῖται τὸ Ἄπαντον διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπαθλιώσεως προλεταριακῆν ἐπανάστασιν ἢ οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὅσον διάφοροι ἄλλαι συνυφάνσεις τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Ὁ Στάλιν εἰς τὰ «Προβλήματα τοῦ Λενινισμοῦ» (1927/29) γράφει: «Δὲν εἶναι ἀποφασιστικὴ εἰς μίαν ὀρισμένην χώραν, διὰ τὴν προλεταριακὴν ἐπανάστασιν καὶ νίκην, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, ἀλλὰ τὸ κατάσχιμα τῆς συνυφάνσεως τῆς καταμερισμένης παγκοσμίου οἰκονομίας, ὅπως ἰδίως αὕτη διεμορφώθη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ κεφαλαίου. Ἀγωνιζόμεθα νὰ θρασώσωμεν «τὰ δεσμά τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ παγκοσμίου μετώπου» αὐτὸ ἔκαμεν ἡ Ρωσία, ἡ χώρα ἐκείνη, ἡ ὁποία ἔρχισε τὴν ἐπανάστασιν καὶ διέσπασε τὸ κεφαλαιοκρατικὸν μέτωπον.

τοῦ Laissez-faire, σπουδαῖον de facto περιορισμὸν διὰ ἰδιωτικῶν μονοπωλιακῶν σχηματισμῶν—Καρτέλλων, Τράστ, συνδέσμων ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατικῶν ὀργανώσεων—ἀνεξαρτήτως ἄλλων νομοθετικῶν περιορισμῶν. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τῶν ἀκρογωνιαίων λίθων τοῦ κλασσικοῦ συστήματος ἀπεσθάρωθη. Οἱ περιορισμοὶ ὅμως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ αἱ μονοπωλιακαὶ διαμορφώσεις, σημαίνουν ὄχι μόνον μίαν ἀποτροπὴν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἀπὸ τὴν ἀρίστην ἢ παραγωγικωτέραν χρησιμοποίησίν των, ἀλλὰ καὶ μίαν ἀχρήστευσιν πολλῶν παραγωγικῶν μέσων, ἢ ὅποια δὲν ἔχει μόνον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παραγωγικῆς κατευθύνσεως, ἀλλὰ εἰς πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἓνα περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς, μίαν ἀδράνειαν τῶν παραγωγικῶν μέσων, ἰδιαίτερος τῆς ἐργασίας. Διὰ τούτων λοιπὸν διεκινδύνευσεν ἡ πλήρης ἀπασχόλησις. Τοῦτο διέκρινεσαν πάντως ἤδη καὶ οἱ Κλασσικοὶ καὶ διὰ τοῦτο κατεπολέμησαν ὅλα τὰ τοιαῦτα μέτρα. Σπουδαιότερα ὅμως καὶ θεμελιωδέστερα διαφορὰ τῆς νεωτέρας κατευθύνσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κλασσικὴν εἶναι, ὅτι αὕτη διημφισβήτησε τὴν ἐκδοχὴν τῆς εἰς τὸ ἀνταγωνιστικὸν σύστημα ἐμφωλευούσης τάσεως τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ πράγματι ἀπέδειξεν ὅτι καὶ προκειμένου ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, δύναται νὰ ὑπάρξῃ Ἴσορροπία μὲ ὑποαπασχόλησιν, δηλαδὴ μία κατὰστασις χωρὶς καμμίαν τάσιν διὰ πληρεστέραν ἀπασχόλησιν, καὶ ἐπομένως ἐκ τοῦ λόγου τούτου, δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ, ὄχι μόνον παροδικὴ ἀλλὰ διαρκὴς ἀνεργία. Οἱ Κλασσικοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἐπὶ ὑποαπασχολήσεως, θὰ ἔπρεπεν ὁ ἀνταγωνισμὸς δι' ἐργασίαν τῶν ἀνέργων νὰ ὁδηγήσῃ, τελικῶς διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἡμερομισθίου, εἰς Ἀπασχόλησιν. Ἔστω καὶ μὲ χαμηλωτέραν τιμὴν ἢ μισθόν. Ἐπρεπε νὰ διεμορφουῖτο μία τιμὴ ἰσορροπίας, εἰς ἐξισορροπημένον μισθὸς διὰ τὴν ἐργασίαν, εἰς ἐξισορροπημένον τόκος διὰ τὸ κεφάλαιον, μὲ τὰ ὅποια ὅλοι οἱ ἐργάται καὶ ὅλα τὰ διαθέσιμα κεφάλαια, θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπασχοληθοῦν. Οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν Keynes διαμφισβητοῦν τοῦτο καὶ ἰσχυρίζονται, εἶναι δυνατόν βέβαια νὰ ὑπάρξῃ μία τοιαύτη τιμὴ, δὲν ὀφείλει ὅπως νὰ ὑπάρξῃ πάντοτε καὶ ἡ κανονικὴ περίπτωσις εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει. Εἰς μίαν τοιαύτην Οἰκονομίαν, δύνανται κατ' ἀρχὴν νὰ ὑπάρξουν ὅλαι αἱ δυνατόι τιμαὶ καὶ τὰ συστήματα τιμῶν ἐξισορροπήσεως, δὲν καθορίζουν ὅμως ταῦτα πλήρη ἀπασχόλησιν. Ἡ Ἴσορροπία τιμῶν τῆς πλήρους Ἀπασχολήσεως, εἶναι μία εἰδικὴ περίπτωσις, ἢ ὅποια πραγματοποιεῖται ὑπὸ ὀρισμένους ὄρους, οἱ ὅποιοι ὅμως σπανίως ἐμφανίζονται εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ἡ ἀφορμὴ τούτου εἶναι ἡ διάστασις τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς ἐπενδύσεως, ὑπὸ ἐπένδυσιν, ἐννοουμένης ὄχι τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς τοποθετήσεως οἰκονομιῶν, εἰς τοκοφόρους ἀπαιτήσεις, ὁμολογίας, κρατικὰ χρεώγραφα, ἐνυποθηκόγραφα καὶ παρομοίους τίτλους. Ἡ τοποθέτησις αὕτη σημαίνει συχνάκις μόνον μίαν ἀλλαγὴν χειρῶν τοῦ κατόχου, ἐνῶ ὁ Keynes ἐννοεῖ παραγωγικὴν χρησιμοποίησιν, τοποθέτησιν εἰς τὴν παραγωγὴν, διὰ τῆς ἀναλώσεως

αὐτῆς, πρὸς προμήθειαν παραγωγικῶν μέσων, πρώτων ὑλῶν, κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν καὶ ἐργασίας, διὰ τὴν δημιουργίαν νέων παραγωγικῶν μέσων. Ἡ λειτουργία αὕτη δὲν ἐπιτελεῖται ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν ἀποταμιευτῶν, ἀλλὰ τῶν ἐπιχειρηματιῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἀποταμιευταὶ παρέχουν τὰς ἀποταμιεύσεις των, διὰ τῆς ἐγγραφῆς των διὰ μετοχάς, ὁμολογίας ἢ μέσῳ τῶν Τραπεζῶν. Ἐκ τούτου συνέπεται ὅτι ἀποταμιεύσεις καὶ ἐπένδυσις, δὲν καλύπτονται πάντοτε, ἀλλὰ μεταξύ τῶν δύο μεγεθῶν δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ διαφορά, καθόσον αἱ ἀποταμιεύσεις δὲν τοποθετοῦνται ὅλαι παραγωγικῶς, οὔτε δὲ αἱ ἐπενδύσεις ὑπολείπονται αὐτῶν. Δημιουργεῖται οὕτω πλεόνασμα ἀποταμιεύσεως. Τί σημαίνει τοῦτο λοιπόν; Τοῦτο σημαίνει κατὰ πρῶτον, ὅτι δὲν δαπανᾶται ὅλον τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη διὰ τὴν ἐξουσίαν παραγωγικῶν μέσων—ἐδάφους, κεφαλαίου καὶ ἐργασίας—ὅτι ἓνα μέρος αὐτοῦ παραμένει εἰς τὰ ἰδιωτικὰ ἢ τραπεζιτικὰ χρηματοκιβώτια ἀδρανῶν, ἢ ὅπως εἰς τὴν συναλλακτικὴν γλῶσσαν λέγεται «δὲν ἐργάζεται». Ἡ ἄμεσος συνέπεια τούτου εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διατεθῇ ὁλόκληρος ἡ παραχθεῖσα ποσότης ἀγαθῶν, εἰς τιμὰς καλυπτούσας τὰς δαπάνας αὐτῆς καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ὁποίας, τὸ ληφθὲν χρῆμα ὑπὸ τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἐδαπανήθη εἰς ἔξοδα. Τοῦτο σημαίνει κατόπιν εἴτε ὅτι δὲν διατίθεται ἡ παραγωγή, ἢ ὅτι διατίθεται εἰς τιμὰς κατωτέρας τῶν παραγωγικῶν τῆς δαπανῶν, γεγονός ὅπερ προκαλεῖ ζημίαν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας καὶ τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς παρακινήσῃ νὰ περιορίσουν τὴν παραγωγὴν. Τοῦτο τέλος σημαίνει ἀχρηστεύσειν παραγωγικῶν μέσων, ἢ δυνάμεων καὶ ἰδιαιτέρως διακοπὴν τῆς ἀπασχολήσεως ἐργατῶν, ἀπραξίαν, ἀνεργίαν.

Γενικώτερα θὰ διευτυποῦντο ταῦτα ὡς ἐξῆς: Ἡ ἀποταμιεύσις ἀνευ χρησιμοποίησεως, ἢ παραγωγικῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ἀποταμιευομένων, σημαίνει μίαν ἀπώλειαν ζητήσεως· αὕτη ὁδηγεῖ εἰς περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς, αὕτη δὲ πάλιν σημαίνει ὑποαπασχόλησιν μέσων παραγωγικῶν, ἀνεργίαν καὶ μείωσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐὰν ἡ παραγωγή πρέπει νὰ συνεχισθῇ εἰς τὴν αὐτὴν ἔκτασιν ὅπως μέχρι τοῦδε, τότε πρέπει νὰ δαπανηθῇ πάλιν ὅλον τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον διετέθη διὰ τὴν ἐξουσίαν παραγωγικῶν μέσων, εἴτε διὰ τὴν ἀγορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, εἴτε διὰ τὴν πληρωμὴν παραγωγικῶν μέσων. Ἐὰν τοῦτο δὲν λάβῃ χώραν, περιορίζεται ἡ χρηματικὴ κυκλοφορία καὶ ὑφίσταται ἡ κυκλοφορία τῶν ἀγαθῶν, μίαν διακοπὴν.

Οἱ Κλασσικοὶ ἐθεώρησαν ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, ἢ τοῦλάχιστον τοῦτο εἶναι παροδικῶς μόνον δυνατόν, προκειμένου ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, διότι τότε δὲν θὰ ὑφίστατο καμμία ἰσορροπία. Ἐὰν ὑφίσταται ἐλευθερία εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τόκου καὶ τοῦ ἡμερομισθίου, τότε θὰ ἐπιέζετο διὰ τοῦ πλεονάζοντος κεφαλαίου καὶ ἐργασίας τὸ ὕψος τοῦ τόκου καὶ ἡμερομισθίου, εἰς μίαν στάθμην, εἰς τὴν ὁποίαν πάλιν θὰ ὑφίστατο πλήρης ἀπασχόλησις. Οὗτοι

ἐπίστευον ὅτι τὸ χαμηλότερον, ἐπιτόκιον, θὰ παρεκίνει πάλιν τὸν ἐπιχειρηματίαν πρὸς μεγαλύτεραν ἐπένδυσιν. Ἄλλὰ οἱ ἐπιχειρηματίαι δὲν καθοδηγοῦνται πάντοτε καὶ κατὰ πρῶτον λόγον, εἰς τοὺς περὶ ἐπενδύσεων ὑπολογισμούς καὶ ἀποφάσεις των, ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῦ ἐπιτοκίου, ἀλλὰ ἐξ ἴσου καὶ περισσότερον ἀκόμη, ἀπὸ τὰς ἐλπίδας διαθέσεως τῶν προϊόντων των, εἴτε ταῦτα εἶναι παραγωγικά, εἴτε καταναλωτικά. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐλπίδες ἀκριβῶς ἐπενδύσεως δὲν πραγματοποιοῦνται, διὰ τῆς μὴ ἐπενδύσεως τῶν ἀποταμιεύσεων. Διότι τοῦτο δὲν σημαίνει μόνον ἀδράνειαν παραγωγικῶν μέσων, ἀλλὰ καὶ ἐλάττωσιν ὀλοκλήρου τοῦ οἰκονομικοῦ εἰσοδήματος. Ἐὰν ὀλιγώτερα ἐσοδευθοῦν, ὀλιγώτερα καὶ θὰ ἐξοδευθοῦν. Ὀλιγώτερα ὁμως δαπάνη σημαίνει ὀλιγώτερας ἀγοράς, καὶ ὀλιγώτεραι ἀγοραὶ σημαίνουν ὀλιγώτεραν ἐσοδεῖαν καὶ αὕτη ὀλιγώτεραν παραγωγήν. Τοῦτο πάλιν σημαίνει ἀχρήστευσιν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, τὸ ὅποιον ἔχει ὡς συνέπειαν μίαν περαιτέρω ἐκπτώσιν τῆς ζητήσεως, τοῦτο περαιτέρω περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς, περαιτέρω ἀχρήστευσιν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, περαιτέρω ἐλάττωσιν τοῦ εἰσοδήματος, περαιτέρω μειώσιν τῆς ζητήσεως κλπ. διὰ τὸ νὰ καταλήξωμεν εἰς ἓνα φαῦλον κύκλον.

Ἡ κατάστασις αὕτη δὲν σημαίνει πάντως ἰσορροπίαν, ἀλλὰ μίαν κίνησιν πρὸς μίαν νέαν ἰσορροπίαν. Ἡ ἰσορροπία πρὸς τὴν ὅποιαν τείνει ἡ κίνησις αὕτη, δὲν εἶναι ὁμως μία ἰσορροπία μὲ πλήρη ἀπασχόλησιν, ἀλλὰ μία ἰσορροπία μὲ τόσῃν ὑπεραπασχόλησιν. ὅση εἶναι ἴση ὥστε ἀποταμίευσις καὶ ἐπένδυσις νὰ ἐξισωθοῦν, ἡ ὑπεραποταμίευσις ἔχει ἐξαφανισθεῖ. Μὲ τὴν ὀπισθοδρόμησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ εἰσοδήματος σμικρύνεται διαρκῶς ἡ ἀποταμίευσις, μὲ τὴν συνεχῆ διάθεσιν τῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν μέσων, παρίσταται ἐν τέλει ἀνάγκη τῆς ἀναπληρώσεως των καὶ τῆς ἐκ νέου πληρώσεως τῶν ἀποθηκῶν, ὥστε νὰ πρέπει πάλιν νὰ λάβῃ χώραν ἐπένδυσις εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν. Οὕτω ἀρχίζει πλὴν μία ἀντίθετος κίνησις. Μὲ τὴν αὔξησιν τῆς ἐπενδύσεως καὶ οὕτω τῆς ἀπασχολήσεως, αὐξάνουν ἡ παραγωγή καὶ τὸ εἰσόδημα, ἐσοδεύονται περισσότερα καὶ οὕτως εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἐξοδευθοῦν καὶ θὰ ἐξοδευθοῦν καὶ περισσότερα, αὐξάνει ἐπομένως ἡ ζήτησις δι' ἀγαθὰ καταναλώσεως, καθὼς καὶ διὰ μέσα παραγωγῆς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον αὐξάνει περαιτέρω τὴν ἐπένδυσιν, καθὼς καὶ τὴν παραγωγήν καὶ τὸ εἰσόδημα, μὲ ἐν ἀποτέλεσμα προωθητικὸν τῆς κινήσεως, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ πλήρης ἀπασχόλησις, ἢ μάλιστα λάβῃ χώραν καὶ ὑπεραπασχόλησις. Ἡ ἐπένδυσις δύναται ὁμως κατόπιν νὰ μειωθῇ, ἐνῶ ἡ ἀποταμίευσις ἀκόμη αὐξάνει καὶ καταλήγομεν πάλιν εἰς ὑπεραποταμίευσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ὀπισθοδρομικὴ διαδικασία πάλιν ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ ἀνθήσις χρηματοδοτεῖται εἰς τὰς ἀρχάς, διὰ ἀδρανούντων κεφαλαίων, κατόπιν διὰ πιστωτικῆς διογκώσεως τῶν Τραπεζῶν, ἡ ὅποια συνήθως συνδέεται μὲ μικρὸν πληθωρισμὸν καὶ τὴν ἀνάλογον, ὕψωσιν τῶν τιμῶν.

Αὕτη εἶναι ἡ εἰκὼν τὴν ὅποιαν ἡ νεωτέρα θεωρία τῆς συγκυριακῆς διακυ-

μάνσεως μᾶς ἐνεφάνισε. τὴν περιοδικὴν ἐναλλαγὴν, τὴν ἐμφωλεύουσαν εἰς τὴν δυναμικὴν τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας. τῆς διαστολῆς καὶ συστολῆς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τῆς Ἀνθήσεως καὶ τῆς Κρίσεως.

Συγχρόνως μᾶς παρουσιάζει τὴν κανονικὴν κατάστασιν τῆς ἀνταγωνιστικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἰσορροπίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν διαρκῆ διακύμανσιν. Κατὰ τὴν κλασσικὴν θεωρίαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ τοιαύτη κίνησις, ἐφόσον δὲν προεκαλεῖτο ἕξωθεν. δι' ἐπιδράσεως δυνάμεων καὶ ἐπιρροῶν εὐρισκομένων ἐκτὸς τῆς οἰκονομικῆς διαδικασίας, ὅπως π.χ. ἀφοριῶν, ἢ ὑπερμέτρων εὐφοριῶν, ἢ πολιτικῶν συντελεστῶν. Εἰς τὸ κλασσικὸν σύστημα ὑπῆρχε θέσις μόνον διὰ μίαν ἐξωγενῆ συγκυριακὴν καὶ κρίσεων θεωρίαν, ὅχι δὲ δι' ἐνδογενῆ. Ἔργον τῆς νεωτέρας κυρίως θεωρίας ὑπῆρξεν, ἡ διατύπωσις καὶ τῆς ἐνδογενοῦς. παρὰ τὴν κλασσικὴν ἄποψιν καὶ ὡς συμπλήρωμα αὐτῆς, μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον. Κατὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχει καμμία φυσικὴ ἰσορροπία, πρὸς τὴν ὁποίαν. τὸ σύστημα τῶν μεγεθῶν τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας, κατατείνει πάντοτε, ἂν καὶ ἐμφανίζωνται μερικαὶ ἰδεώδεις ἰσορροπίαί. Ἡ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως παρὰ ταῦτα δὲν ἔχει κανενὸς εἶδους θεωρητικὸν πλεονέκτημα, ἀπὸ τὴν τῆς ὑποαπασχολήσεως, καίτοι. ἔχει φυσικῶς ἓνα πρακτικόν, καθόσον ἡ ἐπίτευξις καὶ διατήρησις αὐτῆς, συμφέρει εἰς τὴν γενικὴν εὐημερίαν καὶ ἐπομένως οὐσα ἐπιθυμητῆ. πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸν σκοπὸν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Κατὰ τὴν θεμελιώδη ἀντίληψιν τῆς νεωτέρας θεωρητικῆς οἰκονομίας, ἡ ἐλευθέρα συναλλακτικὴ οἰκονομία δὲν ἔχει, ὅπως κατὰ τοὺς κλασσικοὺς, ἓνα καταστατικὸν στατικὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ ἓνα κατ' οὐσίαν δυναμικόν. Τὰ εἰς αὐτὴν συμπεριλαμβανόμενα μεγέθη, εὐρίσκονται διαρκῶς εἰς κίνησιν καὶ δὴ ἀλληλοδιαδόχως πρὸς τὴν κατεΐθουνσιν τῆς ἐπὶ πλέον καὶ τῆς ἐπὶ ἔλαττον ἀπασχολήσεως· πρέπει λοιπὸν καὶ ἡ θεωρία νὰ εἶναι οὐσιαστικῶς δυναμικὴ. Ἐπομένως πρέπει νὰ κατευθύνεται πάντοτε πρὸς τὴν αἰτιώδη ἐρμηνείαν τῆς κινήσεως ταύτης, ὅχι δὲ πρὸς τὴν λειτουργικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀνταποκρίσεως τῶν διαφόρων μεγεθῶν, πρὸς μίαν ἰδεώδη, οὐδέποτε πραγματοποιουμένην κατάστασιν ἐξισορροπήσεως. Ἡ κατάστασις τῆς ἰσορροπίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀναπαράστασις καὶ ἐρμηνεία, ἦτο τὸ κύριον μέλημα τῆς κλασσικῆς οἰκονομίας, χάνει τοιοῦτοτρόπως τὴν σημασίαν της. Σπουδαῖον εἶναι τώρα πλέον μόνον, τὸ—εἰς οὐδέποτε ἐφησυχάζουσαν διαδικασίαν μεταβολῆς, εἴτε πρὸς μίαν ἰσορροπὸν κατάστασιν τείνον, εἴτε ἐξ αὐτῆς ἀναχωροῦν—διαρκῶς λαμβάνον χώραν, ἄνω καὶ κάτω τῆς συγκυριακῆς διακυμάνσεως.

Τοῦτο ἔχει βαρυσημάντους συνεπειὰς πρῶτον διὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν, περὶ ὠρισμένων τρόπων συμπεριφορᾶς τῶν οἰκονομικῶν ὑποκειμένων καὶ δεύτερον διὰ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν.

Καθόσον ἀφορᾶ εἰς τὸ πρῶτον, πρέπει νὰ προσέξωμεν εἰς τὴν διὰ τῶν ἄνω

ἐπιγνώσεων προηγηθεῖσαν μεταβολὴν εἰς τὴν θεώρησιν ἡμῶν. ἔναντι τῶν ζητημάτων τῆς Ἀποταμιεύσεως καὶ καταναλώσεως. Οἱ κλασικοὶ θεώρουν τὴν ἀποταμίευσιν ὡς κἄτι τι εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις καὶ εἰς κάθε μέτρον ἐπιθυμητόν. ὡς κἄτι τι συντελεστικόν τῆς οἰκονομικῆς προόδου, διότι αὕτη κατὰ τὴν ἀντίληψίν των, ὠδῆγει αὐτομάτως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Κεφαλαίου, τοῦτο δὲ πάλιν ἀπετέλει προϋπόθεσιν τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Δι' αὐτοὺς ποτὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ὑπέρμετρος ἀποταμίευσις. "Ὅσον περισσύτερα ἢ ἀποταμίευσις, τόσον ταχύτερα καὶ μεγαλυτέρα ἢ οἰκονομικὴ πρόοδος, ἢ αὐξῆσις τοῦ ἐφοδιασμοῦ δι' ἀγαθῶν, τοῦ λαϊκοῦ εἰσοδήματος, τῆς γενικῆς εὐημερίας. Κάθε ἐλάττωσιν τῆς ἀποταμιευτικῆς δραστηριότητος, θεώρουν οἱ κλασικοὶ ὡς μέγα κακόν. Κατὰ τὴν νεωτέραν συγκυριακὴν θεωρητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ἀποταμίευσις πρέπει νὰ εἶναι ἐπιζημία οἰκονομικῶς, ἐφόσον συγχρόνως καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον, δὲν λαμβάνει χώραν ἐπένδυσιν. Τότε δὲν ὑπάρχει ὁ κύριος ὅρος μιᾶς ὁμοιομόρφου οἰκονομικῆς διαδρομῆς, ἢ μιᾶς κλειστῆς κυκλοφορίας, μιᾶς ἀδιακόπου χρηματικῆς κυκλοφορίας καὶ γύρου ἀγαθῶν. Ἐὰν περισσότερα ἀποταμιεύονται, ἀρῶσα ἐπενδύονται, ἢ ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀπόψεως, ἂν ἐπενδύονται, ὀλιγώτερα ἀρῶσα ἀποταμιεύονται, τοῦτο σημαίνει ὅτι λαμβάνει χώραν μία ἐπιζημία ἀντιεπιμεριακὴ ὑπεραποταμίευσις. Ἀποταμίευσις λοιπὸν ἀπὸ τῆς γενικῆς ἀπόψεως, δὲν εἶναι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν μία Ἄρετή καὶ ἢ Ὑπεραποταμίευσις ἐπωφελῆς. Εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καὶ ζημία καὶ μία ὑπερκατανάλωσις ὠφέλιμος. Διότι μόνον διὰ τῆς καταναλώσεως κρατεῖται εἰς ἐνεργεῖαν ἡ παραγωγή. Ἡ μικροτέρα κατανάλωσις πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ἐπακόλουθον, μικροτέραν παραγωγήν.

Διὰ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν, προάγεται ἐκ τούτου ἡ συνέπεια, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ παρεμποδίζετο μία διάστασις ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως, ὅτι πάντοτε πρέπει νὰ καταβάλλεται προσοχὴ διὰ νὰ παρεμποδισθῇ μία ἀνάπτυξις, ἢ ὅποια θὰ ὠδῆγει εἰς τὸ ἀσύμφυρον τοῦτο, καὶ ἴδια πρὸ παντὸς ὅτι πρέπει νὰ μετερχώμεθα μίαν θετικὴν γόνιμον συγκυριακὴν πολιτικὴν. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται μέτρα τὸ πρῶτον, κατὰ τὴν κρίσιν, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο, τὰ ὅποια θὰ ἀφεῶρων μόνον εἰς τὰ συμπτώματα αὐτῆς καὶ τὰ ὅποια ἐν σχέσει πρὸς τὸν πάραμερισμὸν τῆς βίας τοῦ κακοῦ, εἶναι ἀκριβῶς συνήθως τὰ περισσότερον ἀντίθετα. ἀλλὰ ὅτι ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνιούσης φάσεως τῆς συγκυριακῆς διακυμάνσεως, πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν πρὸς τοῦτο προληπτικῶς νὰ μὴ φθάσῃ εἰς ὑπέρμετρον σημεῖον, τὸ ὅποιον πρέπει κατόπιν ἀναγκαίως νὰ ὀπισθοχωρήσῃ—ἀναγκαίως ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἂν ἡ κατανάλωσις δὲν συμβαδίζει, διότι δὲν ἠμπορεῖ ἴσως καθόλου νὰ συμβαδίζει, θὰ παύσωμεν μίαν φορὰν τὴν ἐπένδυσιν καὶ θὰ πρέπη νὰ τὴν παύσωμεν. Ἀντίθετον ἦτο μέχρι τοῦδε τὸ γεγονός—ὅπως βάσει τῶν νέων παραστάσεων βλέπομεν τοῦτο—διότι κατὰ τὴν φάσιν τῆς κρίσεως, μὲ τὴν τάσιν αὐτῆς τῆς συμπτύξεως

τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς παραγωγῆς ὑπερβιάζαμεν τὰ εἰσοδήματα ἀκόμη περισσότερο τεχνητῶς διὰ τοῦ ὑποβιβασμοῦ τῶν μισθῶν, καὶ οὕτως ηὔξανομεν τὴν τάσιν ταύτην. Ἐνῶ θὰ ἔπρεπε κυρίως κατὰ τὴν συγκυριακὴν ἀνθησιν, νὰ ἀνακόπτεται ἢ πρὸς ἐπένδυσιν τάσις, καὶ κατὰ τὴν κατιούσαν φάσιν τῆς συγκυρίας, νὰ τονώσωμεν αὐτὴν καὶ τὴν κατανάλωσιν. Εἰς τὴν ἀνιούσαν περίοδον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἐφεκτικοί, εἰς τὰς διὰ δημοσίων χρημάτων ἐπενδύσεις, καθὼς εἰς τὴν κατιούσαν νὰ ἀναπληρῶμεν τὴν ἔλλειψιν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων διὰ δημοσίων. Γενικῶς εἰπεῖν ἀνακύπτει διὰ τὴν οικονομικὴν πολιτικὴν τὸ αἶτημα μιᾶς κατευθύνσεως, τῆς τε ἀποταμιευτικῆς δράσεως, καθὼς καὶ τῆς ἐπενδυτικῆς, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐκάστοτε ἀναλόγως τῆς οικονομικῆς καταστάσεως καὶ τῆς τάσεως τῆς ἀναπτύξεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προάγεται, ἢ ἀνακόπτεται ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἐπενδύσεως, ἕνα δὲ ἔλλειμμα τῆς ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως νὰ ἀντισταθμίζεται διὰ δημοσίας ἐπενδύσεως, προκειμένης δὲ μεγάλης ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως νὰ συγκρατῆται ἢ δημοσία. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀποταμίεσις νὰ προάγεται, ἢ ἀνακόπτεται, ἢ ἡ κατανάλωσις νὰ ἀνακόπτεται, ἢ προάγεται, κατὰ τὰς περιστάσεις αὐξανομένη διὰ δημοσίας καταναλώσεως, πλεόν τῆς ἰδιωτικῆς.

Μὲ τὰ ἀνωτέρω συναρτᾶται περαιτέρω συνέπεια, ἀναφερομένη εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν τῶν δημοσίων λειτουργιῶν, τὴν οἰκονομίαν τοῦ Κράτους καὶ τῶν Κοινοτήτων. Μέχρι τῆς τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνός μας, ἴσχυε καὶ διὰ τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν, ἡ κλασσικὴ ἀντίληψις, ὅπως καὶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν, ὅτι ἡ Ἀποταμίεσις εἶναι ὑπάτη ἀρετὴ καὶ πρέπει νὰ ἀσκήται εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις. Ὅτι ἡ δημοσία οἰκονομία ἐάν εἰσέπραττεν ὀλιγώτερα, ὄφειλε νὰ περιορίσῃ τὰς δαπάνας τῆς, νὰ αὐξήσῃ τοὺς φόρους, πάντως νὰ ἰσοσκελίσῃ τὸν προϋπολογισμόν τῆς. Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν μετῆρχοντο τὰ περισσότερα κράτη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μὲ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι τὰ ἀπὸ τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν περικοπτόμενα ποσά, ἐμείωναν τὰ ἔσοδα τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν. Καὶ ἐπομένως αὐταὶ ἐδαπάνων ὀλιγώτερα. οὕτω δὲ ἡ διαδικασία τῆς οικονομικῆς συμπτώξεως, ἐπεξετείνετο περαιτέρω. Κατὰ τὴν νεωτέραν θεωρίαν, ἡ πολιτικὴ αὐτὴ εἶναι τελείως ἀντίστροφος, οἰκονομικῶς ἐξεταζομένη καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον: Πολλαπλασιασμός τῶν δαπανῶν καὶ φορολογικαὶ διευκολύνσεις, τὰ ὅποια φυσικῶς ὀδηγοῦν εἰς ἔλλειμμα, εἶναι ἡ ὀρθὴ πολιτικὴ. Τὸ ἔλλειμμα θὰ ἠδύνατο καὶ θὰ ὄφειλε νὰ ἐκαλύπτετο κατὰ τὰ ἔτη εὐμενοῦς συγκυρίας, ὅπου οἱ φόροι αὐτομάτως αὐξάνουν. Τοῦτο λέγομεν «Defizit-Spending καὶ «κυκλικὴν πολιτικὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, τίθεται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς, ὑποτάσσεται εἰς αὐτὴν, πρὸς τὸ συμφέρον, ὄχι μόνον τῆς οικονομικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, διότι τοιοῦτοτρόπως ἐνισχύεται καὶ ἡ δημοσιονομικὴ ἱκανότης. Οἱ «Κεῦνσιανοὶ» ὁμῶς δὲν παρέμειναν εἰς τὰς ἀνωτέρω παραστάσεις καὶ

διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν οὐσιαστικῶς, τὰς κυκλικὰς διακυμάνσεις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ ἀπασχολήσεως, ἀλλὰ ἐπροχώρησαν, ὑποστηρίζοντες καὶ πιστεύοντες ὅτι ἀπέδειξαν γενικῶς τὴν ὑπαρξίν αὐξήσεως τάσεως, πρὸς ὑποαπασχόλησιν, εἰς προχωρημένης βαθμίδος οἰκονομίας. Ἀνεπτυξαν λοιπὸν σχετικὴν θεωρίαν, τὴν ὁποίαν ἐκάλεσαν θεωρίαν τῆς «ὠρίμου οἰκονομίας», ἢ τῆς «μακροχρόνου στασιμότητος». Ἡ θεωρία αὕτη ὑποστηρίζει, ὅτι μὲ τὴν προχωροῦσαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, μὲ αὐξήοντα πλοῦτον ἀφ' ἐνός, ἀποταμιεύεται διαρκῶς ἓνα μεγαλύτερον, ὄχι μόνον ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς μέρος τοῦ εισοδήματος, ἀφ' ἐτέρου, διαρκῶς σμικρύνονται αἱ δυνατότητες ἐπενδύσεως, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐστήριζαν ἐλπίδας κερδῶν. Δι' ἀμφοτέρα τὰ γεγονότα συνηγοροῦν ἐξηγητικοὶ λόγοι, ἂν καὶ ὄχι ἀποφασιστικοί. Προκειμένου πολὺ μικροῦ εισοδήματος, δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἀποταμίευσις· μόνον μετὰ τὴν ὑπέρβασιν αὐτοῦ, τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου συντηρήσεως, δύναται νὰ γίνῃ λόγος σχετικὸς πρὸς ἀποταμίευσιν. Τότε πάλιν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μικρά. Καθόσον ὁμως αὐξάνει τὸ εισόδημα, κατὰ τοσοῦτον αὐξάνει καὶ ἡ ἀποταμιευτικὴ δυνατότης καὶ μὲ αὐτὴν καὶ ἡ θέλησις γενικῶς πρὸς ἀποταμίευσιν. Πέραν ἐνός ὁρίου, ἴσως ἀποταμιεύεται ὀλόκληρος ἡ αὐξήσις τοῦ εισοδήματος. Ὡς μεγίστη ὁμως δυνατότης ἐπενδύσεως, προσφέρονται αἱ ἀνεκμετάλλευτοι εἰσέτι περιοχαί. Καὶ ὑπάρχουν μὲν ἀρκεταὶ τοιαῦται ἀκόμη σήμερον εἰς τὸν κόσμον, ὄχι ὁμως τόσον πολλαὶ πλέον, εἰς τὰς ἤδη ἀνώτερον ἐξελικμένους οἰκονομίας, αἱ ὁποῖαι ἀκριβῶς διαθέτουν κεφάλαια, τὰ ὁποῖα χρειάζονται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοιοῦτων περιοχῶν. Διὰ νὰ κατευθυνθῇ ὁμως τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐθελουσίως, πρὸς τὰς περιοχὰς αὐτάς, εἶναι ἀνάγκη πολὺ μεγαλύτερας ἀσφαλείας ἀπὸ τὴν ὑφισταμένην σήμερον. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἓνα διαρκὲς πλεόνασμα κεφαλαιακὸν εἰς τὰς ὑψηλῶς ἀνεπτυγμένους χώρας, μὲ μεγάλην ἔλλειψιν κεφαλαιῶν εἰς τὰς καθυστερημένας, ἢ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου καταστραφείσας. Κεφαλαιακὸν πλεόνασμα ὁμως εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, σημαίνει περίσσειαν ἀποταμίεψεως καὶ μάλιστα ὄχι μόνον προσωρινῶς, ἀλλὰ διαρκῶς. Καὶ τοῦτο σημαίνει μίαν διαρκῆ πίεσιν ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως, διαρκῆ ὑποαπασχόλησιν, διαρκῆ ἀνεργίαν—ἂν μὴ ἄλλως, διὰ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, δὲν ληφθοῦν ἀνάλογα ἀντίμετρα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μετερχώμεθα διαρκῶς πολιτικὴν τῆς ἀπασχολήσεως. Διὰ ποίων μέσων, εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ εἰς τὰ πλαίσια τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἀρκεῖ νὰ ὑποδειχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἐν συνδυασμῶ μὲ τὴν νεωτέραν ἐξέλιξιν τῆς Οἰκονομικῆς θεωρίας, ἐδημιουργήθη ἓνα νέον ἀκόμη πρόβλημα. Τὸ πρόβλημα τοῦτο δύναται νὰ λυθῇ μὲν σχετικῶς εὐκόλως, εἰς ἓν ὀλοκληρωτικὸν κράτος, διὰ κυριαρχικῆς ἐπιταγῆς, δι' ἀναγκαστικῆς κατανομῆς τῶν ἐργατῶν εἰς οἰασδήποτε ἀπασχολήσεις πολὺ ὀλίγον ἀρεστάς εἰς αὐτούς, φόρμη καὶ διὰ ἐξοπλισμῶν πρὸς πόλεμον, ἢ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ὄχι ὁμως εἰς ἓνα ἐλεύθερον δημοκρατικὸν κράτος, μὲ διατήρησιν τῆς ἐλευθέρου ἐπαγγελματικῆς ἐκλογῆς. Αἱ Η.Π.Α. εὐρίσκονται

σήμερον πρὸ τοῦ δι' αὐτάς σοβαροῦ προβλήματος τούτου, ἕνεκα τῆς ταχείας ἐξελίξεως τῆς βιομηχανίας των, καθὼς καὶ τῆς παραγωγῆς πρώτων ὑλῶν, διαρκούντος τοῦ πολέμου.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ σκέψεις καὶ διδασκαλίαι εὐρίσκονται ἀναμφισβητήτως εἰς ἀντίθεσιν, πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν κλασσικὰς. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ τινος ἀπολύτως νέου. Ἦδη εἰς τὸν μῦθον τοῦ Mandeville περὶ τῶν Μελισσῶν εὐρίσκομεν ἀνάγλυφον ἀνάπτυξιν πῶς ἐκπίπτει ἡ Οἰκονομία τῶν Μελισσῶν, ἕνεκα μιᾶς ἐπιτυχοῦς ἐξορμήσεως κατὰ τῆς πολυτελοῦς καταναλώσεως καὶ ὀλόκληρος ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία των ἀδρανεῖ. Δὲν πρόκειται βέβαια ἐκεῖ ἀκόμη διὰ τὴν ἰδέαν τῆς διαφορᾶς τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν βασικὴν σκέψιν εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν, τῆς ἀνάγκης τῆς καταναλώσεως καὶ μάλιστα μιᾶς πολυτελοῦς κάπως καταναλώσεως, διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τῆς νεωτέρας κοινωνικῆς οἰκονομίας. Πολὺ σαφῶς ὅμως εὐρίσκομεν διατυπωμένην τὴν ἰδέαν, περὶ τῆς κυμαινομένης ἐπενδύσεως καὶ με' αὐτὴν γενικῶς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, μεταξύ ὑπερεπενδύσεως καὶ καλῆς συγκυρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ὑποεπενδύσεως ἢ ὑπεραποταμιεύσεως καὶ κρίσεως ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν Sismondi καὶ κατόπιν ὄχι ὀλιγώτερον σαφῶς καὶ ἀποφασιστικῶς εἰς τὰς «Principles» τοῦ Μάλθου. Τέλος εἰς τὰς «Ἀρχὰς» τοῦ J. S. Mill, εὐρίσκομεν τὴν σκέψιν σαφῶς διατυπωμένην, ὅτι εἰς μίαν χώραν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη, ὄχι μόνον ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ πολὺ κεφάλαιον καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τούτου νὰ εἶναι κρίσεις καταστρεπτικαὶ τοῦ Κεφαλαίου, ὅτι τρόπον τινὰ εἶναι ἀναγκαῖα καταστροφή τις κεφαλαίου κατὰ τινὰς περιπτώσεις, διὰ νὰ δημιουργηθῇ θέσις διὰ τὸ νέον Κεφάλαιον.

Αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων, δὲν εἶχον ἀπήχησιν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ περιέπεσαν εἰς λήθην κατὰ τὸν 20όν. Ἐθεωρήθησαν ὡς περίεργοι, ἀκατανόητοι αἱρέσεις. Οὔτε ἦτο δυνατόν πράγματι νὰ κατανοηθῶν, ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον συνηθίσει νὰ σκέπτονται κατὰ τὴν κλασσικὴν βασικὴν σύλληψιν, περὶ μιᾶς ἐλευθέρως, διαρκῶς πρὸς πλήρη ἀπασχόλησιν κατατεινούσης ἀνταγωνιστικῆς οἰκονομίας. Διότι αὐταὶ ἐσήμαιναν μίαν λογικὴν ἀντίθεσιν. Τὰ γεγονότα εἰς τὰ ὅποια αὐταὶ ἀνεφέροντο, δὲν ἠδύνατο καὶ δὲν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ ἐξηγήσῃ ἄλλως, ἢ ὡς ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι εἰς τὸν Μηχανισμόν τῆς ἀνταγωνιστικῆς οἰκονομίας, ἔλαβον χώραν ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις καὶ εἴτε διὰ Μονοπωλιακῶν προσπαθειῶν ἐξουδετερώθη οὗτος, εἴτε διὰ πολιτικῶν ἐπιρροῶν καὶ οἰκονομικοπολιτικῶν μέτρων ἠναγκάσθη νὰ λειτουργήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον, ἀπὸ ἐκείνον κατὰ τὸν ὅποιον, προκειμένης ἐλευθερίας δράσεως, τοῦ Laissez-faire, θὰ ἐλειτούργη αὐτομάτως. Μόνον ἀπὸ τοῦ Keynes ἐπεκράτησεν ἡ ἀποψις, ὅτι ὁ Μηχανισμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ λειτουργῇ οὕτως αὐτομάτως, ὅπως ὑπέλαβεν ἡ κλασσικὴ σύλληψις.

Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀποδέχονται τὴν νεωτέραν θεμε-

λιώδη ἀντίληψιν περὶ τῆς αὐτομάτου δράσεως τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας, δὲν μποροῦν εὐκολὰ νὰ ἀποδεχθῶν τὰς πρακτικὰς συνετείας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν κατ' ἀρχὴν παρεμβατικὴν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Τὰς θεωροῦν ἐπικινδύνους, καὶ εἶναι ἐπικίνδυνοι μέχρι βαθμοῦ τινος. Καὶ μάλιστα ἐκ δύο λόγων. Πρῶτον διότι εἶναι πολὺ εὐκολώτερον νὰ παρέμβῃ κανεὶς πρὸς τὴν μίαν κατεύθυνσιν, καὶ δὴ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐλάσσονος ἀντιστάσεως, καθὼς ἀκριβῶς εἶναι ἀνάγκη ὡσαύτως εἰς τὴν ἄλλην, καὶ διότι εἶναι δύσκολον εἰς μίαν περίπτωσιν νὰ εὔρωμεν τὸ ἕρθῶν μέτρον καὶ γενικῶς νὰ τὸ κρατήσωμεν. Εἶναι δηλαδὴ εὐκολώτερον εἰς ἐποχὰς κρίσιμους νὰ δαπανήσωμεν περισσότερα—ἔταν ἀπολαμβάνῃ κανεὶς ἀνάλογου πίστεως—ἀφῆσα εἰσπράττομεν, λοιπὸν νὰ μετερχώμεθα οἰκονομίαν μὲ ἐλλείμματα παρὰ εἰς καλὰς ἐποχὰς—κατὰ τὴν συγκυρίαν—ἔταν τὰ μέσα εἶναι ἄφθονα, νὰ περιορισθῶμεν, ἀπὸ τοῦ νὰ μετερχώμεθα οἰκονομίαν μὲ πλεονάσματα καὶ νὰ χρησιμοποιῶμεν αὐτὰ διὰ κάλυψιν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κρίσεως ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων. Ὑφίσταται λοιπὸν ὁ κίνδυνος οἱ προὑπολογισμοί, οὐδέποτε—οὔτε εἰς μακρὰ διαστήματα—νὰ ἰσοσκελισθῶν καὶ νὰ καταλήξωμεν εἰς συνεχιζομένην ὑπὲρ τὴν αὔξησιν τοῦ λαϊκοῦ εἰσοδήματος, ἀνερχομένην δημοσίαν ὑπερχρέωσιν. Αὕτη θὰ καταλήξῃ, εἰς τοὺς συνήθεις σήμερον πληθωρισμούς, τὴν νεωτέραν μορφήν τῆς κρατικῆς χρεωκοπίας. Ὡσαύτως εἶναι εὐκολώτερον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς κρίσεως νὰ ἰατρεύσωμεν τὰ συμπτώματα, παρὰ κατὰ τὴν ἰσοδυν τῆς συγκυρίας νὰ μετερχώμεθα προληπτικὴν συγκυριακὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία κατὰ τὰς περιστάσεις θὰ ἀπῆγει μίαν ἀντιλαϊκὴν ὕψωσιν τοῦ ἐπιτοκίου, μίαν πολιτικὴν τοῦ «ἀκριβοῦς» χρήματος, ἀντὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ «εὐθηνοῦ».

Ἄλλὰ ὀρθοῦται καὶ ἕτερα, ἀκόμη βαρυτέρα, ἀμφιβολία κατὰ τοῦ κατ' ἀρχὴν παρεμβατισμοῦ. Ὁ παρεμβατισμὸς ἔχει ἰδίαν αὐθυπόστασιν. Ἄν ἀρχίσωμεν μὲ αὐτὸν δὲν γνωρίζομεν ποῦ θὰ σταματήσωμεν. Καὶ ὕφίσταται ὁ κίνδυνος νὰ μὴ παύσῃ ποτέ, καὶ νὰ καταλήξῃ, τελειωτικῶς εἰς μίαν ἀναγκαστικὴν οἰκονομίαν. Τὰ μὲ τὸν παρεμβατισμὸν ἀσχολούμενα ὄργανα, ἔχουν φυσικὴν τάσιν νὰ δροῦν καὶ κανὲν διαφέρον διὰ νὰ σταματήσουν κάπου. Μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν ὅμως διακινδυνεύει γενικῶς ἡ Ἐλευθερία.

Δὲν εἶναι λοιπὸν θαυμασμοῦ ἄξιον ὅτι ὁ Κεῦνσιανισμὸς τῶν ἐσχάτων, ἔσχεν ἀποφασιστικούς ἐχθρούς, ἐχθρούς οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν Ἐλευθερίαν, ὡς τόσον πολῦτιμον ἀγαθόν, ὥστε ἀπόψεις αἱ ὁποῖαι φαίνονται εἰς αὐτοὺς ἐπικίνδυνοι δι' αὐτήν, νὰ μὴ νομίζουσι ὅτι ἔχουσι ὑποχρεώσιν ποτέ νὰ τὰς ἀποδεχθῶν. Βέβαια δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶν τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰς βάσεις αὐτῶν τῶν ἀπόψεων—τὴν μὴ ἱκανοποιητικὴν λειτουργίαν τῆς ὑφισταμένης συναλλακτικῆς οἰκονομίας, τὴν τάσιν αὐτῆς πρὸς ἀστάθειαν καὶ ὑποαπασχόλησιν.—Οὔτοι προσπαθοῦν μόνον ἄλλως νὰ ἐξηγήσουν ταῦτα, δηλαδὴ ὄχι ἀπὸ ἐσφαλμένην ἀρχὴν ἐμφωλεύουσιν εἰς τὸν Αὐτοματισμὸν, ἢ τὸν Μηχανισμὸν τῆς

συναλλακτικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀπὸ ἐξωτερικὰς δυνάμεις ἐπιδρώσας ἐπ' αὐτῶν. Τοῦτο προσπαθοῦν καὶ ἐκεῖνοι—ὡς οἱ Rörke, Hayek καὶ Mises—οἱ ὅποιοι δὲν θέλουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἔδαφος τοῦ ἀρχαίου κλασσικοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἀποδεικνύοντες τὴν ἐξοβέλισιν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ διὰ τῶν Μονοπωλιακῶν τάσεων, καὶ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Τὰ συμπεράσματά των ὁμῶς δὲν εἶναι πειστικά.

Οὗτοι δὲν κατορθώνουν νὰ ἀποδείξουν, ὅτι ἂν ἀφήσῃ κανεὶς ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἀνταγωνιστικὴν ἀρχήν, ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν πλαισίων τῆς ὑφισταμένης τάξεως, θὰ ἐξηφανίζετο ἡ τάσις πρὸς ἀστάθειαν καὶ ὑποαπασχόλησιν.

Ἔχομεν ὁμῶς, ἀκόμη μίαν ὁδὸν διαφορετικῆς ἐξηγήσεως, ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑφισταμένην ἱστορικὴν τάξιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας λειτουργεῖ ἡ ἀνταγωνιστικὴ ἀρχή. Διὰ ταύτης ὑπονοῦνται οἱ βασικοὶ οἰκονομικοὶ θεσμοί, ὅπως τὸ ἰσχυρὸν νομισματικὸν σύστημα, ἡ ρύθμισις τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας, τῆς διαμορφώσεως τῶν μισθῶν κλπ. Αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶναι ἐσφαλμένον καὶ δὲν ἀφίνει νὰ λειτουργῇ ἱκανοποιητικῶς τὴν ἀνταγωνιστικὴν οἰκονομίαν, λέγει ὁ Korner (*Das Freiheitsgesetz als Mittel gegen Krieg und Armt*), δὲν εἶναι μία ἐσφαλμένη ἀρχή ἐμφωλεύουσα εἰς τὸν Αὐτοματισμὸν τῆς ἀλλὰ—ἀνεξαρτήτως ἐξωτερικῶν ἀνασταλτικῶς δρωσῶν ἐπιρροῶν—τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἀνταγωνιστικὴ ἀρχή πραγματοποιεῖται. Ἐσφαλμένη καὶ ἐπισχετικὴ μιᾶς ἱκανοποιητικῆς λειτουργίας τοῦ αὐτοματισμοῦ τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας, εἶναι ἡ τάξις τοῦ νομισματικοῦ μας συστήματος. Ἐσφαλμένος καὶ ἀνασταλτικὸς μιᾶς ἱκανοποιητικῆς λειτουργίας τῆς ἀναγκαστικῆς οἰκονομίας εἶναι περαιτέρω, ὁ καθορισμὸς τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας καὶ ἡ διαφοροποιήσις τοῦ μισθοῦ, ἀντὶ ἀντιστρόφως νὰ καθορίσωμεν τὸν μισθὸν καὶ νὰ διαφοροποιώμεν τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας, ἀναλόγως τῆς πότε μεγαλυτέρας, πότε μικροτέρας ζήτησεως τῆς ἐργασίας—παρόμοια ὅπως ἓνα καρτέλλον διαθέσεως προϊόντων, διαφοροποιεῖ τὰς ὑπὸ τῶν μελῶν του παραχθισομένας ποσότητας, τὴν ποσόστωσιν, ἀναλόγως τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας ζήτησεως καὶ δυνατότητος διαθέσεως. Μὲ ἀνάλογον μεταβολὴν αὐτῆς καὶ μερικῶν ἄλλων ἱστορικῶν προϋποθέσεων, φυσικῆ ὡσαύτως παραμέρισιν πρὸ παντὸς ὄλων τῶν περιορισμῶν τῆς διακρατικῆς οἰκονομικῆς συναλλαγῆς, θὰ ἐπετυγχάνομεν πιθανώτατα πλήρως ἱκανοποιητικὴν λειτουργίαν τοῦ Μηχανισμοῦ τῆς ἀνταγωνιστικῆς οἰκονομίας. Μὲ ἐν παράδειγμα ἐκ τῆς Μηχανικῆς κατανοεῖται τὸ πρᾶγμα καλύτερον. Μία μηχανὴ λειτουργεῖ κανονικῶς, ἐντὸς ὠρισμένου διαστήματος θερμοκρασίας πρὸς τε τὰ ἄνω καὶ κάτω, ἐνῶ δὲν λειτουργεῖ ὀρθῶς ὑπεράνω ἢ ὑπὸ ὠρισμένον βαθμὸν θερμοκρασίας.

Ἡ ὑφισταμένη λοιπὸν συναλλακτικὴ οἰκονομία εἶναι ἐκείνη, ἢ ὁποία δὲν λειτουργεῖ ἱκανοποιητικῶς, δὲν εἶναι ὁμῶς ἀφορμὴ ὁ Αὐτοματισμὸς τῆς, εἰς τὸ νὰ μὴ δύναται νὰ λειτουργήσῃ ἱκανοποιητικά, ἀλλὰ πταίει τὸ ἱστορικὸν πλάι-

σιον. εἰς τὸ ὅποιον τὴν ἠναγκάσαμεν νὰ λειτουργῇ. Ἐὰν μεταβάλωμεν τοῦτο ἀναλόγως, θὰ ἡδυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ συνδέσωμεν τὴν Ἐλευθερίαν μὲ τὴν Εὐημερίαν καὶ Ἀσφάλειαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ ἀντίληψις τοῦ Korner. μίᾳ παράστασις, ἡ ὁποία βέβαια θὰ ἡδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς μίαν ἐνιαίαν καὶ ὄχι εἰς μίαν κατατετημημένην εἰς πολλὰς «αὐτοτολεῖς» οἰκονομίας, παγκόσμιον οἰκονομίαν.

Οὕτω πραγματοποιεῖται τρόπον τινὰ μίᾳ ἐπαναδρομῇ, πρὸς τὴν κλασσικὴν οἰκονομίαν, ἰδίως πρὸς τὸν ἰδρυτὴν τῆς τὸν Ἀδάμ Σμιθ. Οὗτος δὲν εἶχε πάντως μίαν συγκριτικὴν παράστασιν ἐνὸς τοιούτου νέου ἱστορικοῦ πλαισίου, πάντως ὁμως κάμνει σχετικὰς ὑποδείξεις, ὅπως π.χ. τὴν ἀντίληψιν περὶ ἐργασίας, ὡς εἰδικοῦ φυσικοῦ μέτρου τῆς ἀξίας. Ἔχομεν μίαν νέαν καὶ θετικὴν θεωρίαν τοῦ Laissez-faire, ἡ ὁποία δὲν ὑπολογίζει, ὅπως ἡ κλασσικὴ τοὺς δεδομένους θεσμούς ὡς προϋπὸθεσιν καὶ ἐπομένως κατὰ τοῦτο διαφέρει ἀπὸ αὐτὴν οὐσ' ὡδῶς. Αὐτὴ ὑποβάλλει αὐτοὺς κατὰ πρῶτον ὑπὸ μίαν κριτικὴν θεώρησιν καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεώς των. Διακυμάνσεις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, δὲν θὰ ἀπεφεύγοντο βέβαια καὶ εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ θὰ ὑπεβιβάζοντο εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ πρὸ παντὸς θὰ ἐξηφανίζετο τὸ κύριον σκάνδαλον τῆς ὑφισταμένης οἰκονομικῆς τάξεως, ἡ πλήρης καὶ κατὰ μάζας ἀνεργία καὶ θὰ διηνοίγετο ἐλεύθερος ὁ δρόμος, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ιδεώδους τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως : ἐν συνεχείᾳ ἀξάνουσα εὐημερία μὲ ἐλαττωμένην ἀνάλωσιν ἐργασίας.

Ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἔνω ἐργασίας του μᾶς δίδει διὰ τὴν νεωτέραν οἰκονομίαν ὁ Amonn, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑπὸ καλυτέραν ἔννοιαν κλασσικὴν οἰκονομίαν, παρουσιάζει τελείως ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ—ἀποκλίνοντα ἢ καὶ ἀντίθετα τῆς κλασσικῆς—ὄχι ὁμως σταθερὸν καὶ ὀριστικῶς διαμορφωμένον πρόσωπον. Ἡ κατάστασις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης σήμερον εὐρίσκεται εἰς ζωηρὰν ζύμωσιν. Εἰς τὴν μέχρι σήμερον διαδρομὴν τῆς πολλὰ διελευκάνθησαν, ἀλλὰ δὲν διεσαφηνίσθησαν ὅλα.

Ἄν ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν ἀσφαλῆ ἐκείνον βαθμὸν, τὸν ὅποιον ὁ Κάντ ἐξυμνεῖ διὰ τὴν λογικὴν, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς δύο γεγονότα. Πρῶτον διότι εἶναι πολὺ νέα Ἐπιστήμη μὴ ἀριθμουσα ἀκόμη ζωὴν 200 ἐτῶν—ἐναντι τῆς νομικῆς π.χ. καὶ μερικῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι φθάνουν ἐξέλιξιν 2000 ἐτῶν—δεύτερον δὲ διότι ἰδίως εἰς τὸ πεδῖον αὐτῆς συναντῶμεν δυσχερείας, διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν σταθεράς, ὄχι πλέον διαμφισβητουμένας ἀληθείας. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν συναντοῦν τὰς δυσκολίας αὐτάς καὶ διὰ τοῦτο ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ ποτὲ τὴν σταθερότητα καὶ ἀσφάλειαν, ἡ ὁποία διακρίνει τὰς φυσικὰς ἐπιστῆμας, ἢ τοῦλάχιστον μερικὰς ἐξ αὐτῶν.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία διαπραγματεύεται ὅπως καὶ ἡ φυσικὴ, μαθηματικῶς ὑπολογιζόμενα μεγέθη, διὰ τὸ διαρκῶς περισσότερον συναντῶμεν εἰς αὐτὴν μαθηματικούς τύπους—μὲ προσφερομένας καὶ ζητούμενας ποσότητας οἰκονομικῶν ἀγαθῶν—προϊόντων καὶ μέσων παραγωγῆς, ἐδάφους, Κεφαλαίου, ἐργασίας, μὲ προσφερομένας καὶ ζητούμενας ποσότητας χρήματος καὶ ἐνοχικῶν ἀπαιτήσεων, μὲ παρηγμένας ποσότητας ἀγαθῶν—τὸ Ἐθνικὸν προϊόν—εἰσαχθείσας καὶ ἐξαχθείσας ποσότητας ἀγαθῶν καὶ ἀξίαν αὐτῶν, μὲ τιμὰς εἰς χρῆμα ἐκφραζόμενας, τιμὰς προσφοράς, τιμὰς ἀγορᾶς, μὲ εἰς χρῆμα ὑπολογιζόμενα καὶ πληρωνόμενα, ἀλλὰ κατὰ τελευταῖον λόγον εἰς ποσότητας ἀγαθῶν συνιστάμενα εἰσδηλήματα, μισθοὺς, τόκους, προσόδους. Αὕτη ἐξετάζει περαιτέρω ὀρισμένας δυνάμεις, διὰ τῶν ὑποίων προσδιορίζονται τὰ μεγέθη ταῦτα. Κύριον μέλημα τῆς θεωρητικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι, νὰ διαπιστώσῃ, διὰ τίνος μέσου καὶ κατὰ τίνα τρόπον γενικῶς καὶ εἰδικῶς, καθορίζονται τὰ μεγέθη ταῦτα, καθὼς καὶ ποῖα εἶναι τὰ δυνατὰ καὶ πραγματικὰ αἴτια τῶν μεταβολῶν των, διὰ ποίων δυνάμεων, πῶς καὶ πρὸς ποίαν κατεύθυνσιν προκαλοῦνται ἢ δύνανται νὰ προκληθοῦν τοιαῦτα ἀποτελέσματα. Διὰ ποίων Μέσων καὶ Μέτρων κατόπιν, δύνανται νὰ προκληθοῦν ἠθελημένοι μεταβολαί, ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἐρεύνης καὶ καθορισμοῦ τῆς ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς οἰκονομίας.

Ἐν Ἀντιθέσει πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, δὲν δυνάμεθα ἢ πολὺ ἀτελῶς μόνον δυνάμεθα, νὰ μετρήσωμεν καὶ καθορίσωμεν τὰ μεγέθη καὶ τὰς δυνάμεις ταύτας. Δυνάμεθα στατιστικῶς νὰ καθορίσωμεν πολλὰς ἐκ τούτων, καθὼς καὶ τὰς πραγματικὰς μαθηματικὰς ἀξίας των. Δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διαπιστωθέντα ποσὰ καὶ οὕτω νὰ διαγνώσωμεν τὰς μεταβολὰς των. Περὶ τῶν αἰτίων ὅμως τοιούτων μεταβολῶν, δὲν δύνανται ἢ στατιστικῆ νὰ μᾶς δια φωτίσῃ, ἢ δὲ ὕδὸς τῶν φυσικῶν Ἐπιστημῶν, διὰ συγκεκριμένων δηλαδὴ πειραμάτων, νὰ καταλήξωμεν πρὸς τοῦτο, ἀποκλείεται διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Δὲν δυνάμεθα εἰς τὴν Οἰκονομικὴν νὰ ἀπομονώσωμεν διαδικασίας καὶ νὰ πειραματισθῶμεν. Διότι εἰς τὴν πραγματικότητα δροῦν συνήθως περισσότεραι δυνάμεις, ἐν συναρτήσῃ πρὸς ἀλλήλας. Ἀπὸ τὴν ἄμεσον ὅμως πραγματικότητα, δὲν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ποῖαι, δυνάμεις τακτικῶς συνεργάζονται ἀκόμη ὀλιγώτερον μὲ ποίαν σχετικὴν δύναμιν συνεργάζονται καὶ τέλος πῶς καθορίζεται τὸ ἀποτέλεσμα διὰ τῆς συνεργασίας των.

Τὸ χειρότερον ὅμως εἶναι ὅτι αἱ διαφοροὶ ἠρῶσαι δυνάμεις, δὲν εἶναι ἀμεταβλήτου ἰσχύος ἢ μεγέθους. Εἶναι δυνατόν κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ χρόνου νὰ μεταβληθοῦν καὶ μεταβάλλονται. Δὲν ἔχομεν «Σταθεράς». Μία δύναμις ἢ ὁποῖα δρᾷ σήμερον μὲ σχετικῶς μεγάλην ἰσχύον, ἴσως παίξει τὸν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς μίαν συνάρτησιν καὶ ἐπομένως καθορίζει τὸ ἀποτέλεσμα, δύνα-

ται αὐριον νὰ ἐξαφανισθῇ ἢ νὰ ἀδρανήσῃ καὶ μίᾳ ἄλλῃ νὰ λάβῃ μεγαλύτεραν δύναμιν, ἢ νὰ ἐμφανισθῇ δρῶσα καὶ μίᾳ ἄλλῃ τελείως νέα δύναμις. Πολλὰ ἐπιστημονικὰ λάθη εἶχον τὴν ἀφορμὴν τῶν, εἰς τὴν ἐκδοχὴν ποιᾶς τινος σταθερότητος, τῶν εἰς τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν ἐνεργουσῶν δυνάμεων. Πολλὰ μελλοντικὰ προρρήσεις ἐπ' αὐτῶν στηριζόμεναι, ἀπεδείχθησαν ἐσφαλμέναι, διότι μιᾶ ἐκ τῶν δυνάμεων, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἦτο ἀποφασιστικῆς σπουδαιότητος, ἔχασε τὴν δραστηριότητά της. Ὡσαύτως πνευματικαὶ καὶ τεχνικαὶ δυνάμεις μεταβάλλονται καὶ ἀχρηστεύουσι νόμους θεωρουμένους ὡς ἰσχυρούς. Ἐξ ἀρχῆς ἔστιν ὅτι ὅσον ἔστιν ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐπικρατοῦσαν ἀπεριόριστον προσπάθειαν δικαιωνήσεως τοῦ εἶδους καὶ ἡ ὁποία μετεστράφη ἀντιθέτως κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ὁ Ἀποπν φέρει παραδείγματα σχετικὰ τὰς προρρήσεις τοῦ Μαρξισμοῦ περὶ συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ περὶ ἀπαθλιώσεως. Ἡ συγκεντρώσις ἀφεώρα τὸν πλήρη παραμερισμόν, ὅλων τῶν μικρῶν καὶ μετρίων ἐκμεταλλεύσεων, μάλιστα πασῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐκυριάρχουν εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀγορὰν μιᾶς χώρας. Εἰς τοῦτο ὅμως θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ διαφωνήσῃ. Δὲν ἠνδύει ἀσφαλῶς ὁ Μάρξ μόνον τὴν ὑλικὴν συγκεντρώσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν συναρτησιακὴν σχέσιν, ἡ ὁποία μέχρις ἐνός σημείου ἔχει ἤδη πραγματοποιηθῆ. Διότι τί εἶναι τὰ διεθνή καρτέλλα καὶ τὰ Τράστ, τί εἶναι ἡ ἐξάρτησις τοῦ κόσμου ἀπὸ ὀρισμέναις οἰκονομικαῖς δυνάμεις, παρὰ πλήρης συγκεντρωτισμός;

Μήπως ὅμως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς, ὅτι καὶ ἡ θεωρία τῆς ἀπαθλιώσεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται στενὰ καὶ ἀτομικῶς, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν προβολὴν τῆς ἐκάστοτε ἐξελιξέως. Ἡ τάσις πρὸς μόνιμον ὑποαπασχόλησιν, κατὰ τὸν Keynes, διὰ νὰ μὴ μνημονευθοῦν αὐταὶ αὐταὶ οἱ οἰκονομικαὶ κρίσεις, τί ἄλλο παριστᾷ ἢ τὸν σταυρὸν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐξελιξέως;

Ταῦτα πάντα ἔχοντες πολλοὶ ὑπ' ὄψιν, ἤρχισαν νὰ ἀμφιβάλλουν γενικῶς διὰ τὴν πρακτικὴν ἀξίαν (1) τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἐφαρμόσωμεν πρακτικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν, δὲν χρειάζομεθα εὐτυχῶς εἰς πολλὰς περιπτώσεις καθωρισμένας, «ἀκριβεῖς» ἀξίας, ἀλλὰ ἀρκεῖ συνήθως νὰ θεμελιώσωμεν καὶ διαγνώσωμεν τὴν δρᾶσιν μιᾶς ἢ ὀλίγων κυρίων δυνάμεων καὶ τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν αὐταὶ ἐνεργοῦν. Διότι εἰς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν, δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς ἀκριβῶς μαθηματικῶς καθοριζομένης μετα-

(1) Διαυτὸ καὶ ὁ Sombart εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ τῶν «Τριῶν Πολιτικῶν Οἰκονομιῶν», διὰ τὴν κριτικὴν καὶ χαώδη κατάστασιν τῆς Ἐπιστήμης ταύτης, καταλήγει εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἡ Ἐπιστήμη μας ἀποτελεῖ μίαν θεωρίαν ὁμοιομορφίας τινὸς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Ἀποτελεῖ αὕτη ἓνα σύστημα δυνατοτήτων, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ὡς λόγοι ὁμοιομόρφου διαδρομῆς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Μεταξὺ τῶν δυνατοτήτων τούτων, ἄλλαι μὲν εἶναι τυχαῖαι, ἄλλαι δὲ ἀναγκαῖαι, ὥστε τὸ πραγματι-

βολής—όπως εις την Τεχνικήν—ἀλλὰ περί ἐπιδράσεως τῆς κατευθύνσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν πραγματοποιοῦνται αἱ μεταβολαί, ἢ πρέπει νὰ πραγματοποιηθοῦν. "Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων πρακτικῶν ζητημάτων, ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην, εἶναι βεβαίως σήμερον τὸ ζήτημα, ἂν θὰ βαδίσωμεν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μεγαλυτέρας ἐλευθερίας ἢ μεγαλυτέρου ἑξαναγκασμοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ, θὰ εἶναι ἀποφασιστικῆς σπουδαιότητος, ὄχι μόνον διὰ τὴν κατάστασίν μας εἰς τὴν Οἰκονομίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θέσιν μας, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ γενικῶς εἰς τὴν Κοινωνίαν διὰ τοῦτο μπορεῖ δικαίως νὰ εἴπῃ κανεὶς : 'Ἡ Οἰκονομία εἶναι ἡ Μοῦρά μας. Καὶ ἡ πολιτικὴ διχογνωμία ἄλλως τε 'Ανατολῆς καὶ Δύσεως, εἶναι ἓνα γεγονός, τὸ ὁποῖον θεμελιώνεται, κατὰ τελευταῖον λόγον, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος.

Σχετικὴν βιβλιογραφίαν εἰς τὴν 'Ἑλληνικὴν ἔχομεν τὴν ἐξῆς : Δ. Καλιτσουνάκη : 'Ἡ Γαλλικὴ Οἰκονομικὴ Δημιουργία (Εἰσαγωγή εἰς ἐκδόσιν τῶν ἔργων τοῦ Quesay 1940)· τοῦ ἰδίου : "Ἐκδόσις Α. Σμίθ. 'Ο Πλοῦτος τῶν Ἐθνῶν 1948· τοῦ ἰδίου : Γενικαὶ Ἀρχαὶ Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς 1954 (μὲ ἐκτενῆ βιβλιογραφίαν)· Herkner—Καλιτσουνάκη : 'Ο Μαρξισμὸς 1920, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διεσκευασμένην μετάφρασιν ἀρχίζουν αἱ μαρξιστικαὶ μελέται καὶ συζητήσεις παρ' ἡμῖν· Κανελλοπούλου Π. : Κ. Μάρξ 1931. 'Ἰδίως διὰ τὴν διάφορον θεώρησιν τῆς μαρξιστικῆς συγκεντρώσεως καὶ ἀπαθλιώσεως βλέπε τὰς ἐργασίας τῆς Ρένας Χριστοῦλα : Μία προσπάθεια ἀνανεώσεως, τῆς μαρξιστικῆς οἰκονομικῆς θέσεως (μὲ συζήτησιν περιληπτικὴν εἰς τὸ τέλος) 1945 καὶ τῆς ἰδίας : 'Ἡ θεωρία τῆς Ἀξίας-Ἐργασίας καὶ ὁ Μαρξισμὸς 1946.

κὸν γεγονός νὰ παρίσταται εἰς τὸ «έννοοῦν» πνεῦμα (Νοολογικὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία=Verstehende Nationalökonomie), ὡς μία συνύφανσις τοῦ τυχαίου καὶ τοῦ ἀναγκαίου. Οἱ ἄνθρωποι ἀποφασίζουσι· ἂν αἱ ἀποφάσεις των αὐταί, ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς σκοπιμότητος ἐρευνώμεναι, εἶναι αἱ ὀρθαί, ἔγκειται εἰς τὴν τύχην· πῶς ὁμως αἱ ἀποφάσεις των αὐταὶ πρέπει νὰ ληφθοῦν καὶ πῶς πρέπει νὰ διεξαχθοῦν, διὰ νὰ ἐπιταχθοῦν σκοπίμως ὑπόκειται εἰς αὐστηροὺς νόμους. Διὰ πᾶν γεγονός ἰσχύει ἡ βαθυστόχαστος ἐκείνη ρῆσις τοῦ Μαρξιστοφελούς περὶ τοῦ κατὰ διάθεσιν καὶ τοῦ ὑποχρεωτικοῦ. (Βλ. πλείονα εἰς τὸ «Ἀρχεῖον» τόμος 30 [1930] σελ. 209).

'Ἀλλὰ καὶ ὁ Keynes εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν του εἰς τὰ «Cambridge Economics Handbooks» μᾶς λέγει : «Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστῆμη δὲν παρέχει σύστημα συμπερασμάτων συνεχόμενων καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀμέσως ἐφαρμοζομένων εἰς τὴν πολιτικὴν. Αὕτη εἶναι μία μέθοδος μᾶλλον, παρὰ μία διδασκαλία, ἐν ὅργανον διανοήσεως, μία τεχνικὴ σκέψις, ἡ ὁποία βοηθεῖ τὸν κατέχοντα αὐτὴν, εἰς τὸ νὰ ἐξάγῃ ὀρθὰ συμπεράσματα». Πρβλ. τέλος καὶ Jean Marchal : La crise contemporaine de la Science économique (Banque, Janvier 1951)· Ζολώτα Ε. : Διέρχεται κρίσιν ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιστῆμη; τοῦ ἰδίου : La théorie économique traverse-t-elle une crise? (Mélanges Truchu) 1938 καὶ Χριστοῦλα Ρ. : 'Ἡ σύγχρονη Οἰκονομικὴ Ἐπιστῆμη ('Ἐπιθεώρησις Οἰκονομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν 1946).